

Alessandro Baricco

OCEAAN VAN EEN ZEE

Vertaald door Manon Smits

2015

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM | ANTWERPEN

Voor Molli, geliefde vriendin van me

EERSTE BOEK

Herberg Almayer

1

Zand zover het oog reikt, tussen de laatste heuvels en de zee – *de zee* – in de koude lucht van een middag die bijna om is, en gezegend door de wind die altijd vanuit het noorden waait.

Het strand. En de zee.

Het zou perfectie kunnen zijn – beelden bedoeld voor goddelijke ogen – een wereld die plaatsvindt en meer niet, het zwijgende bestaan van water en land, een afgerond en volmaakt kunstwerk, waarheid – *waarheid* – maar het is weer eens het verlossende deeltje dat mens heet dat het mechanisme van dit paradijs blokkeert, een kleinigheid die op zichzelf al volstaat om heel het enorme apparaat van onverbiddelijke waarheid op te heffen, het is iets van niks, maar het staat in het zand geplant, een onzichtbaar scheurtje in het oppervlak van die heilige icoon, een minuscule uitzondering op de perfectie van het oneindige strand. Vanuit de verte lijkt het niet meer dan een zwarte stip: in het niets, het niks van een man en een schildersezel.

De schildersezel is door middel van dunne touwtjes met vier stenen in het zand verankerd. Hij zwaait onmerkbaar in de wind die altijd vanuit het noorden waait. De man draagt lieslaarzen en een lange vissersjas. Hij staat rechtop, met de zee voor zich, en draait een dun penseel tussen zijn vingers. Op de schildersezel, een doek.

Hij is net een schildwacht – dat *moet* duidelijk zijn – die dat deel van de wereld staat te verdedigen tegen de zwijgende invasie van de perfectie, een kleine barst die dat spectaculaire decor van het bestaan versplintert. Omdat het altijd zo is, volstaat de geringste aanwezigheid van een mens al om de rust te verstoren van datgene wat op het punt stond *waarheid* te worden, en in plaats daarvan wordt het onmiddellijk weer afwachting en vraag, door de eenvoudige en oneindige macht van die mens die schietgat en kier is, een deurtje waardoor rivieren vol verhalen en het immense repertoire van dat wat *bad kunnen* zijn weer binnenkomen, een oneindige snee, een wonderbaarlijke wond, een pad van duizenden stappen waarop niets meer waarheid zal kunnen zijn maar alles *zal zijn* – net zoals de stappen van die vrouw *zijn*, die, in een paarse mantel en met bedekt hoofd, langzaam het strand afpast terwijl ze langs de branding van de zee loopt en van rechts naar links een streep trekt door de toch al verloren gegane perfectie van het grootse schilderij, waardoor ze de afstand die haar van de man en zijn schildersezelscheidt, verkleint totdat ze op enkele stappen van hem verwijderd is, en daarna vlak naast hem, waar het geen enkele moeite meer is om te blijven staan – en, zwijgend, toe te kijken.

De man draait zich niet eens om. Hij blijft maar naar de zee turen. Stilte. Zo nu en dan doopt hij het penseel in een koperen potje en schetst enkele lichte lijnen op het doek. De haren van het penseel laten de schaduw van een bleke donkerheid achter, die de wind onmiddellijk droogt zodat het oorspronkelijke wit weer verschijnt. Water. In het koperen potje zit alleen maar water. En op het doek, niets. Niets dat *te zien* is.

Zoals altijd waait de wind vanuit het noorden en de vrouw slaat haar mantel strak om zich heen.

‘Plasson, u staat hier nu al dagenlang te werken. Wat beweegt u ertoe om al die kleuren te mengen als u niet de moed hebt om ze te gebruiken?’

Dat schijnt hem wakker te schudden. Dat heeft hem geraakt. Hij draait zich om en bekijkt het gezicht van de vrouw. En wanneer hij praat, is het niet om antwoord te geven. 'Alstublieft, beweegt u zich niet,' zegt hij.

Dan brengt hij het penseel naar het gezicht van de vrouw, aarzelt een ogenblik, en laat het penseel langzaam van de ene mondhoek naar de andere glijden. De haren krijgen een karmijnrode kleur. Hij kijkt ernaar, dompelt ze eventjes in het water en richt zijn blik weer op de zee. Op de lippen van de vrouw blijft een lichte smaak achter die haar dwingt te denken: zeewater, deze man schildert de zee met de zee – en die gedachte bezorgt haar de rillingen.

Ze heeft zich allang omgedraaid en is het immense strand alweer aan het afpassen met de mathematische opeenvolging van haar stappen, als de wind over het doek strijkt om een vleugje roze licht te drogen, dat naakt ronddrijft op het wit. Je zou urenlang naar die zee kunnen blijven kijken, en naar die lucht, en naar dat alles, zonder ook maar iets van die kleur te vinden. Niets dat *te zien* is.

In die streek komt de vloed op voordat het donker wordt. Net even van tevoren. Het water omringt de man en zijn schildersezels, het neemt hen op, langzaam maar nauwgezet, ze blijven staan, allebei, onverstoorbaar, als een miniatuureilandje, of een wrakstuk met twee koppen.

Plasson, de schilder.

Elke avond wordt hij opgehaald met een bootje, net even voor zonsondergang, als het water hem al tot de borst staat. Zo wil hij het. Hij klimt in het bootje, neemt schildersezels en al mee en laat zich naar huis brengen.

De schildwacht vertrekt. Hij heeft zijn taak volbracht. Het gevaar is geweken. Met de zonsondergang dooft de icoon die er opnieuw niet in geslaagd is om heilig te worden. Allemaal van-

wege dat mannetje en zijn penselen. En nu hij eindelijk weg is, is er geen tijd meer. Door het donker wordt alles opgeschort. Er is niets dat in het donker *waarheid* zou kunnen worden.

2

...heel sporadisch, en op zo'n manier dat men menigeeen die haar op die momenten zag, zachtjes hoorde zeggen:

'Dat wordt nog haar dood,'

oftewel:

'Dat wordt nog haar dood,'

en ook wel:

'Dat wordt nog haar dood,'

en zelfs:

'Dat wordt nog haar dood.'

Overal rondom, heuvels.

Mijn land, dacht de baron van Carewall.

Het is niet echt een ziekte, dat zou het kunnen zijn, maar het is minder, als het al een naam heeft moet die heel vluchtig zijn, je zegt hem en hij is alweer verdwenen.

'Ze is nog klein als er op een dag een bedelaar komt die een klaaglied begint te zingen, het klaaglied verschrikt een merel die opvliegt...'

'...verschrikt een tortelduif die opvliegt en door het gefladder van de vleugels...'

'...de vleugels die fladderen, een geluid van niks...'

'...het zal een jaar of tien geleden geweest zijn...'

‘...die tortelduif vliegt voorbij haar raam, heel even, zo, en zij kijkt op van haar speelgoed en, ik weet niet, ze was bevangen door angst, maar dan een witte angst, ik bedoel, ze voelde zich niet als iemand die bang is, ze voelde zich als iemand die op het punt staat te verdwijnen...’

‘...het gefladder van de vleugels...’

‘...iemand van wie de ziel ontsnapte...’

‘...geloof je me?’

Ze dachten dat het wel over zou gaan als ze eenmaal groot was. Maar intussen werden overal in het paleis tapijten neergelegd omdat, dat spreekt voor zich, haar eigen voetstappen haar angst inboezemden, witte tapijten, overal, een kleur die geen kwaad kon, geluidlose stappen en blinde kleuren. In het park waren alle paden cirkelvormig, met als enige gedurfde uitzondering een tweetal slingerende lanen die ombogen in zachte, regelmatige bochten – als psalmen – en dat is ook logischer, in feite hoeft je maar een beetje gevoelig te zijn om te begrijpen dat elke blinde hoek een mogelijke hinderlaag is, en twee kruisende wegen een complete geometrische aanslag, genoeg om eenieder die waarlijk gevoelig is angst in te boezemen, en haar des te meer, want *eigenlijk* was het niet zo dat zij een gevoelige geest bezat maar, om het precies uit te drukken, *zij werd bezeten* door een onbeheersbare gevoeligheid van geest, die god weet wanneer in haar geïsoleerde leven – een leventje van niks, zo weinig stelde het voor – voorgoed was ontploft en daarna langs onzichtbare wegen was teruggekeerd in haar hart, en in haar ogen, en in haar handen en in alles, als een ziekte, die geen ziekte was, maar het was minder, als het al een naam heeft moet die heel vluchtig zijn, je zegt hem en hij is alweer verdwenen.

Daarom waren de paden in het park cirkelvormig.

Evenmin moet het verhaal van Edel Trut worden vergeten, die in het hele Land geen rivalen had op het gebied van de zij-

deweverij en daarom bij de baron werd geroepen, op een winterdag, toen de sneeuw zo hoog lag als een kind, een ongeken-de kou, het was een beproeving om daar te komen, het paard dampte, de hoeven op goed geluk in de sneeuw, en de slee er slingerend achteraan, als ik er niet binnen tien minuten ben, ga ik misschien wel dood, zowaar ik Edel heet, dan ga ik dood, en zonder zelfs maar te weten wat er verdorie zo belangrijk is dat de baron het me per se moet laten zien...

‘Wat zie je, Edel?’

In de kamer van zijn dochter staat de baron voor de lange wand zonder ramen, en hij praat zachtjes, met ouderwetse beminne-lijkheid.

‘Wat zie je?’

Weefsel uit Bourgondië, kwaliteitsstof, en landschappen zoals zovele, een degelijk stuk werk.

‘Dit zijn niet zomaar wat landschappen, Edel. Tenminste, niet voor mijn dochter.’

Zijn dochter.

Het is nogal raadselachtig, maar probeer het te begrijpen door vanuit je fantasie te werken en alles wat je weet te vergeten, zo-dat je verbeelding vrij kan rondzwerven en ver weg in de din-gen kan hollen totdat je ziet dat de ziel niet altijd een diamant is maar soms ook een zijden sluier – dat kan ik wel begrijpen – stel je een doorzichtige zijden sluier voor, die door het minste of geringste kan scheuren, zelfs door een blik, en denk aan de hand die hem pakt – een vrouwenhand – ja – die beweegt zich langzaam en knijpt de sluier tussen de vingers, maar knijpen is al te veel, de hand tilt hem op alsof het geen hand is maar een windvlaag en drukt hem tussen de vingers alsof het geen vingers zijn maar... – alsof het geen vingers zijn maar gedachten. Op die manier. Deze kamer is die hand, en mijn dochter is een zijden sluier.

Ja, ik begrijp het.

‘Ik wil geen watervallen, Edel, maar de vredige rust van een meer, ik wil geen eiken maar berken, en die bergen op de achtergrond moeten heuvels worden, en het daglicht een zonsondergang, de wind een briesje, de stad dorpjes, de kastelen tuinen. En als er per se valken moeten zijn, laat ze dan vliegen, in de verte.’

Ja, ik begrijp het. Er is alleen nog één ding: en de mensen? De baron zwijgt. Hij bekijkt alle personages van het enorme wandkleed, een voor een, alsof hij hun mening wil horen. Hij loopt van de ene wand naar de andere, maar niemand zegt iets. Dat viel te verwachten.

‘Edel, is er een manier om mensen te maken die niets verkeerd doen?’

Dat moet God zich ook hebben afgevraagd, toen het zover was.

‘Ik weet niet. Maar ik zal het proberen.’

In de werkplaats van Edel Trut werd maandenlang gewerkt met de kilometers zijden draad die de baron liet bezorgen. Er werd in stilte gewerkt omdat, volgens Edel, de stilte moest worden opgenomen in de inslag van de stof. De stilte was een draad als alle andere, alleen zag je haar niet, maar ze was er wel. Vandaar dat er in stilte werd gewerkt.

Maandenlang.

Toen arriveerde er op een dag een wagen bij het paleis van de baron, en op die wagen lag het meesterwerk van Edel. Drie enorme rollen stof die wogen als kruisen tijdens een processie. Ze werden de monumentale trappen opgedragen, en daarna door de gangen en van de ene deur door de andere, tot in het hart van het paleis, in de kamer die op hen wachtte. Even voordat ze werden uitgerold mompelde de baron:

‘En de mensen?’

Edel glimlachte.

‘Als er per se mensen moeten zijn, laat ze dan vliegen, in de verte.’ De baron koos het licht van de zonsondergang om zijn dochter bij de hand te nemen en haar naar haar nieuwe kamer te brengen. Edel zegt dat ze binnenkwam en ogenblikkelijk begon te blozen, van verwondering, en dat de baron even vreesde dat de verrassing misschien te hevig was, maar dat duurde maar even, want meteen klonk de onweerstaanbare stilte van die zijden wereld, waar een zachtaardig land heel tevreden rustte en waar kleine mensjes, zwevend in de lucht, met trage stappen het bleke blauw van de hemel afpasten.

Edel zegt – en dat zal ze nooit kunnen vergeten – dat zij langdurig om zich heen keek en daarna, terwijl ze zich omdraaide – *glimlachte*.

Ze heette Elisewin.

Ze had een prachtige stem – van fluweel – en wanneer ze liep, leek het alsof ze door de lucht gleed, je kreeg er nooit genoeg van om naar haar te kijken. Zo nu en dan kreeg ze zomaar zonder aanleiding zin om te hollen, door de gangen, wie weet wat tegemoet, over die waanzinnige witte tapijten, dan was ze niet langer de schaduw die ze gewoonlijk was en dan holde ze, maar heel sporadisch, en op zo’n manier dat men menigeen die haar op die momenten zag, zachtjes hoorde zeggen...

3

Herberg Almayer kon je te voet bereiken, door het pad vanaf de kapel van Saint-Amand af te lopen, maar ook per koets, over de weg naar Quartel, of per aak, door de rivier af te zakken. Professor Bartleboom arriveerde er per toeval.

‘Is dit de herberg van de Vrede?’

‘Nee.’

‘De herberg van Saint-Amand?’

‘Nee.’

‘De Pleisterplaats?’

‘Nee.’

‘De Koninklijke Haring?’

‘Nee.’

‘Mooi zo. Is er een kamer vrij?’

‘Ja.’

‘Die neem ik.’

Het grote gastenboek lag opengeslagen te wachten op een houten lessenaar. Een papieren bed, net opgemaakt, wachtend op de dromen van andermans namen. De pen van de professor vleide zich wellustig tussen de lakens.

Ismaël Adelante Ismaël prof. Bartleboom

Met krullen en al. Een mooi stukje werk.

‘De eerste Ismaël is mijn vader, de tweede mijn grootvader.’

‘En die?’

‘Adelante?’

‘Nee, die niet... deze.’

‘Prof?’

‘Ja, die.’

‘Professor, toch? Dat betekent *professor*.’

‘Wat een stomme naam.’

‘Het is geen naam... ik *ben* professor, ik geef les, snapt u? Als ik op straat loop zegt men Goedemorgen professor Bartleboom, Goedenavond professor Bartleboom, maar het is geen naam, het is mijn beroep, ik geef les...’

‘Het is geen naam.’

‘Nee.’

‘Mij best. Ik heet Dira.’

‘Dira.’

‘Ja. Als ik op straat loop zegt men Goedemorgen Dira, Goedenavond Dira, wat zie je er mooi uit vandaag, Dira, wat heb je een mooie jurk aan, Dira, Heb je Bartleboom misschien toevallig gezien, nee, hij is op zijn kamer, eerste verdieping, de laatste deur aan het einde van de gang, hier zijn de handdoeken, pak aan, met uitzicht op zee, hopelijk vindt u dat niet hinderlijk.’

Professor Bartleboom – vanaf dat moment gewoon Bartleboom – nam de handdoeken aan.

‘Juffrouw Dira...’

‘Ja.’

‘Mag ik u misschien iets vragen?’

‘Wat dan?’

‘Hoe oud bent u eigenlijk?’

‘Tien.’

‘Aha, vandaar.’

Bartleboom – sinds kort ex-professor Bartleboom – nam zijn koffers en liep naar de trap.

‘Bartleboom...’

‘Ja.’

‘Het is ongeleefd om een dame naar haar leeftijd te vragen.’

‘Dat is waar, neemt u mij niet kwalijk.’

‘Eerste verdieping. De laatste kamer aan het einde van de gang.’

In de kamer aan het einde van de gang (eerste verdieping) bevonden zich een bed, een kast, twee stoelen, een kachel, een kleine schrijftafel, een tapijt (blauw), twee identieke schilderijen, een wasbak met spiegel, een kistbank en een jongetje: zittend op de vensterbank van het (open) raam, met de rug naar de kamer en de benen bungelend in het luchtledige.

Bartleboom maakte zijn aanwezigheid kenbaar met een bescheiden gekuch, gewoon, om maar een geluid te maken. Niets. Hij ging de kamer binnen, zette de koffers neer, liep naar de schilderijen toe om ze te bekijken (precies hetzelfde, ongelooflijk), ging op het bed zitten, trok met duidelijke opluchting zijn schoenen uit, stond weer op, liep naar de spiegel om zichzelf te bekijken, stelde vast dat hij nog altijd dezelfde was (je weet maar nooit), wierp een blik in de kast, hing zijn jas op en liep toen naar het raam.

‘Hoor jij bij het meubilair of ben je hier toevallig?’

Het kind verroerde geen vin. Maar hij antwoordde wel.

‘Meubilair.’

‘Aha.’

Bartleboom draaide zich om naar het bed, maakte zijn das los en ging liggen. Vochtplekken op het plafond, als tropische bloemen in zwart-wit getekend. Hij sloot zijn ogen en viel in slaap. Hij droomde dat hij de dikste vrouw ter wereld in circus Bosendorf moest komen vervangen, en toen hij in de piste kwam herkende

hij op de eerste rij zijn tante Adelaide, een geweldige vrouw met een discutabele kledingkeus, die eerst een piraat kuste, vervolgens een vrouw die sprekend op haar leek en ten slotte het houten beeld van een heilige, dat overigens niet zozeer een standbeeld was, want het begon ineens te lopen en kwam rechtstreeks op Bartleboom af, terwijl het iets schreeuwde dat niet goed te verstaan was, maar dat niettemin de verontwaardiging van het hele publiek opriep, zo heftig dat Bartleboom gedwongen was om hals over kop te vluchten, waarbij hij zelfs afzag van de welverdiende vergoeding die hij was overeengekomen met de circusdirecteur, 128 muntstukken om precies te zijn. Toen hij wakker werd was het jongetje er nog steeds. Nu had hij zich echter omgedraaid en keek hem aan. Sterker nog, hij zat tegen hem te praten.

‘Bent u er wel eens naartoe geweest, naar circus Bosendorf?’

‘Pardon?’

‘Ik vroeg of u er wel eens naartoe bent geweest, naar circus Bosendorf?’

Bartleboom ging overeind zitten. ‘Wat weet jij van circus Bosendorf?’

‘Niets. Ik heb het alleen gezien, het is hier vorig jaar voorbijgekomen. Ze hadden dieren en alles erop en eraan. De dikste vrouw van de wereld was er ook bij.’

Bartleboom vroeg zich af of hij zou vragen hoe het met tante Adelaide ging. Goed, ze was dan wel al jaren dood, maar dat jongetje scheen haar goed te kennen. Uiteindelijk besloot hij op te staan en naar het raam te lopen.

‘Mag ik? Ik kan wel wat frisse lucht gebruiken.’

Het kind schoof een eindje op. Koude lucht en wind uit het noorden. Voor hen, tot in het oneindige, de zee.

‘Wat zit je hier toch de hele tijd te doen?’

‘Ik kijk.’

‘Er is niet veel om naar te kijken...’

‘Meent u dat nou?’

‘Ja goed, de zee, maar de zee ziet er toch altijd zo uit, altijd hetzelfde, zee tot aan de horizon, als je geluk hebt passeert er een schip, en dat is nou ook niet bepaald wereldschokkend.’

Het kind keek naar de zee, keek opnieuw naar Bartleboom, keek weer naar de zee, keek nog een keer naar Bartleboom. ‘Hoe lang blijft u hier?’ vroeg hij.

‘Ik weet niet. Een dag of wat.’

Het kind sprong van de vensterbank af, liep naar de deur, stond stil op de drempel, en bleef Bartleboom even peinzend aankijken.

‘U bent sympathiek. Tegen de tijd dat u weggaat, bent u misschien iets minder onnozel.’

In Bartleboom groeide de nieuwsgierigheid om te weten wie deze kinderen had opgevoed. Een fenomeen, dat was duidelijk.

Avond. Herberg Almayer. Kamer op de eerste verdieping, aan het einde van de gang. Schrijftafel, petroleumlamp, stilte. Een grijze kamerjas met Bartleboom erin. Twee grijze pantoffels met zijn voeten erin. Leeg blaadje op de schrijftafel, pen en inktpot. Hij schrijft, Bartleboom. Hij schrijft.

Mijn allerliefste,

ik ben aangekomen bij de zee. Ik zal U de vermoeienissen en de ellende van de reis besparen; wat telt is dat ik hier nu ben. De herberg is gastvrij; eenvoudig, maar gastvrij. Zij ligt op de top van een kleine beuveld aan het strand. 's Avonds komt de vloed op en komt het water bijna tot onder mijn raam. Het is alsof je op een schip zit. Het zou U bevallen.

Ik ben nooit op een schip geweest.

Morgen begin ik met mijn onderzoek. Dit lijkt mij de ideale plek.

Ik wil de moeilijkheid van deze onderneming niet ontkennen, maar U weet – U als enige op de hele wereld – hoezeer ik vastbesloten ben om het werk tot een goed einde te brengen dat ik op een goede dag, twaalf jaar geleden, heb bedacht en aangevangen. Het doet mij goed te veronderstellen dat U in goede gezondheid en vrolijk van gemoed bent.

Eerlijk gezegd had ik er niet eerder bij stilgestaan, maar ik ben werkelijk nog nooit op een schip geweest.

In de eenzaamheid van deze plaats, afgezonderd van de wereld, ga ik vergezeld van de zekerheid dat de afstand er niet voor kan zorgen dat U de herinnering wilt kwijtraken aan degene die U liefheeft en die altijd de Uwe zal blijven, Uw

Ismaël A. Ismaël Bartleboom

Hij legt de pen neer, vouwt het papier op en doet het in een envelop. Hij staat op, haalt een mahoniehouten kistje uit zijn koffer, haalt het deksel eraf en laat de brief erin vallen, open en zonder adres. In het kistje liggen honderden dezelfde enveloppen. Open en zonder adres.

Hij is 38 jaar, Bartleboom. Hij denkt dat hij op een dag, ergens ter wereld, een vrouw zal tegenkomen die altijd al *zijn* vrouw is geweest. Af en toe betreurt hij het dat het lot erin volhardt om hem met zoveel tactloze hardnekkigheid te laten wachten, maar met de tijd heeft hij geleerd om de zaak met grote kalmte te bezien. Bijna elke dag neemt hij de pen ter hand en schrijft hij haar, inmiddels al jaren. Hij heeft geen naam en adres om op de enveloppen te zetten, maar hij heeft een leven te vertellen. En aan wie anders dan aan haar? Het lijkt hem prachtig om, wanneer ze elkaar ontmoeten, een mahoniehouten kistje vol brieven op haar schoot te zetten en te zeggen 'Ik heb op je gewacht.'

Zij zal het kistje openen en als ze wil, zal ze de brieven langzaam een voor een lezen, en terwijl ze langs een kilometers lange lijn

van blauwe inkt teruggaat, ontvangt ze de jaren – de dagen, de momenten – die die man haar al had geschonken voordat hij haar kende. Of misschien zal ze eenvoudig het kistje omkieperen, en verbluft door die grappige sneeuwbus van brieven zal ze glimlachen en tegen die man zeggen ‘Jij bent hartstikke gek.’ En ze zal voor altijd van hem houden.